

Middelalderby-bøgerne er forsynet med et godt kortmateriale, for en væsentlig del tegnet specielt til projektet eller dets bøger. Grundlæggende er matrikelkortene, der er rentegnet ud fra de matrikelkort, der udfærdigedes i 1860-1870'erne. Et sådant kort savnes dog i Næstved-bindet, der ikke desto mindre i teksten har talrige henvisninger netop til matrikelnumre. I Odense-bindet er kortet (s. 12) gengivet i en så lille målestok, at gadenavnene ikke er læselige, og det mangler desuden matrikelnumre; her kunne kortet med fordel have været vendt en kvart omgang og hele bogsiden udnyttet til en gengivelse i større målestok. Et problem kan også være teksternes gadenavne, der ikke altid ses gengivet på et af kortene i bogen. Tilsvarende omtales i Køge-bindet (s. 21) en række herreder, men de ses ikke på kortene. Enkelte gange forekommer grundplaner gengivet i et vel lille format. I en del tilfælde er gamle kobberstukne eller

stentrykte kort med en mærkelig manglende forståelse for kobberstikkets og stentrykkets karakter af stregtegning gengivet i auto, med raster, hvorved alle detaljerne, tal og navne osv., forsvinder i en gråtonet masse. Gengivelser som dem man ser i Odense-bindet s. 77 og 78 viser ellers klart, hvor fint sådanne stik kan gengives i streg.

Flere af bindene rummer bilag, hvor en del af det mere monotone, men meget nyttige materiale er gengivet, som Odensebindets førnævnte topografisk opstillede liste over ejendomme med deres besiddere og brugere, Viborgbindets liste over gadenavne inden for portene og Næstved-bindets liste over middelalderlige gadenavne og Skovklosters erhvervelser og afhændelser i middelalderen. Desuden har alle bindene udførlige noter og litteraturlister og sted- og sagregistre.

Ole Degn

NYERE TID

Ole Feldbæk: *Danske Handelskompagnier 1616-1843*. Oktrojer og interne Ledelsesregler. Udgivet af Selskabet for Udgivelse af Kilder til Dansk Historie. (København, 1986). 779 s., 300,- kr.

Øget beskæftigelse, rimelig selvforsyning og en positiv handels- og betalingsbalance det var mål, som den danske statsmagt i 1600- og 1700-tallet efterstræbte med ligeså stor iver som dens arvtager i 1980'erne. Midlerne til opnåelse af disse mål bestod ganske vist ikke af rafineret udformede – og temmelig uigennemskuelige – »eksportpakker«, men derimod af nogle særdeles håndfaste privilegier til de

købmandsgrupper, der var leveringsdygtige, når det drejede sig om at tilvejebringe den tids mest anvendelige redskaber: handelskompagnier.

Aftalen mellem parterne, statsmagten og købmændene, var udformet som *oktrojer*, der præciserede kompagniets pligter og rettigheder, medens *de interne ledelsesregler* – først benævnt artikler, ordinans eller reglement, senere konvention – tog sigte på at regulere forholdet mellem handelskompagniets ledelse og investorer.

Det er disse oktrojer og ledelsesregler fra 1600- og 1700-tallets kompagnidannelser, som professor Ole Feldbæk med den foreliggende publikation bringer ud til en bred læserkreds. De

udgør selvsagt kun en begrænset del af det materiale, som de danske handelskompagnier har efterladt os, og det er naturligvis heller ikke udgiverens tanke at isolere dem fra dette store og varierede kildestof, men alene et ønske om at henlede opmærksomheden på disse normative kilder, der – med Ole Feldbæks ord – udgør kompagniinstitutionens grundlov.

En kort og klar introduktion trækker hovedlinierne i de danske handelskompagniers historie op – en mere detaljeret behandling følger senere i forbindelse med det enkelte kompagnis oktroj. Feldbæk understreger, at kompagnierne skal ses i en international sammenhæng, og at vi også i Danmark møder eksempler på begge kompagniinstitutionens hovedtyper, *det regulerede kompagni*, hvor der ikke var nogen fælles kapital, og *det egentlige joint-stock*.

Det publicerede kildemateriale, der omfatter ca. 50 oktrojer og ledelsesregler, præsenteres i 4 hovedafsnit. De første 3 er geografisk bestemt (Ostindien, Guinea-Vestindien og Nordatlanten), medens det sidste er en »opsamlingsgruppe« for de kompagnier, hvis virke ikke falder inden for et bestemt operationsområde, f.eks. »neutralitetsudnyttelses-kompagnierne« fra slutningen af 18. årh.

Det enkelte kompagnis oktroj og ledelsesregler indledes med den ovenfor nævnte mere indgående behandling af det pågældende kompagnis virke, samt med oplysninger om teksternes proveniens og en oversigt over den væsentligste forskning. Udgiveren er ikke faldet for fristelsen til at modernisere sproget, teksterne er i det store og hele gengivet, som de er skrevet – og det skal han have tak for! Men det har naturligvis sin pris i form af ganske mange forklarende noter.

Det bør understreges, at udgivelsen

alene omfatter periodens egentlige handelskompagnier og kun dem, der viste sig levedygtige. Man vil m.a.o. lede forgæves efter deciderede fangst-kompagnier, enkeltstående handels ekspeditioner samt interessant nok »enkeltvareforetagender« som saltkompagnierne.

Bogen er ud over gode registre forsynet med en meget fyldig bibliografi, hvor også europæisk kompagnihistorisk forskning er repræsenteret. Alt i alt en flot og særdeles anvendelig kildepublikation.

Per Willemoes Jørgensen

Reformationsperspektiver. Acta Jutlandica LXII:3. (Aarhus Universitetsforlag, 1987). 128 s., 148 kr.

Som antologiens titel antyder er spændviden i dens fem bidrag betydelig, fra principielle overvejelser over Luthers syn på forholdet mellem kristendom og samfund til reformationens betydning for den kirkelige kunst i Danmark.

Bogen indledes med Thorkild C. Lybys skarpt analyserende bidrag om Luthers syn på forholdet mellem kristendom og samfund, hvori han efter en kort gennemgang af det senmiddelalderlige Tysklands politiske teori og virkelighed tager fat på en kronologisk opbygget analyse af Luthers standpunkt i diskussionen om forholdet mellem evangelium og kristendom. De centrale dele af Luthers forfatter-skab gennemanalyseres med kritisk-sympatiserende øjne, og når det gælder den »unge« Luther må anmelderen uden videre give forf. ret i konklusionen, at Luther med stædig konsekvens fastholdt sit principielle standpunkt. Når det gælder konsekvensen i den »ældre« Luthers holdninger, er anmelderen lidt mere tøvende end forf., idet